

Ritka és elfelejtett vízibogarak Magyarországon I. – *Hydrochara dichroma* (Fairmaire, 1892) (Coleoptera: Hydrophilidae)

CSABAI ZOLTÁN

ABSTRACT: (Rare and forgotten water beetles in Hungary I. – *Hydrochara dichroma* (FAIRMAIRE, 1892) (Coleoptera: Hydrophilidae).) All published and collection data of *Hydrochara dichroma* from Hungary and Carpathian Basin are listed. Data summarized on an UTM gridmap. Key to *Hydrochara* species of Hungary are given.

A Magyarországon élő mintegy 290 vízibogárfajból igen sok olyat találunk, amelynek hazai előfordulását csak néhány régi, az 1900-as évek elejéről származó példány igazolja és vannak olyan fajok is, amelyek bár bizonyítottan élnek hazánkban a magyar coleopterológiai irodalom mégis teljesen figyelmen kívül hagyta és hagyja őket. Az elmúlt néhány évben folytatott faunisztikai gyűjtéseink és a hazai múzeumi, egyetemi, főiskolai és magángyűjtemények revidálása során igen sok ilyen fajnak kerültek elő újabb példányai, amelyek adatainak összefoglalása segíthet a hazai fauna összetételének és a kérdéses fajok hazai elterjedésének pontosabb megismerésében.

Ez a cikk elsőként egy teljesen figyelmen kívül hagyott csiborfaj, a *Hydrochara dichroma* (FAIRMAIRE, 1892) elterjedését, hazai előfordulási adatait foglalja össze. Terveim szerint e cikket – a gyűjtemények revidálásának előrehaladtával – más fajokat feldolgozó munkák fogják követni.

A *Hydrochara dichroma* első hazai előfordulását SMETANA (1980) említi a *Hydrochara* genusz revíziójával foglalkozó taxonómiai munkájában. Az adat a brüsszeli Institut Royal des Sciences Naturelles de Belgique gyűjteményében elhelyezett, Budapesten, az 1900-as évek elején gyűjtött példányon alapul. Erre az adatra hivatkozik a Közép-Európa csiboralkatú bogarait feldolgozó határozókönyvében HEBAUER és KLAUSNITZER (1998) is. 1980-tól egészen mostanáig a faj teljesen elkerülte a hazai bogarászok figyelmét, beleértve a szerzőt is, még a hazai fajlistákból is kimaradt (CSABAI és SZÉL 1999, CSABAI 2000).

A hazai gyűjtemények feldolgozása és a közelmúlt faunisztikai vizsgálatai számos új előfordulási adatot eredményeztek hazánk területéről és Magyarország határain kívül is. A következőkben a faj eddigi irodalmi és újonnan a Magyar Természettudományi Múzeum (MTM) és a Déri Múzeum (Debrecen) gyűjteményéből előkerült példányok adatait is összefoglalom, a gyűjteményi példányoknál a múzeumi etiketten szereplő adatokat közlöm (ld. előfordulási adatok). Az adatoknál minden esetben megadtam a gyűjtés helyének 10x10 kilométeres UTM hálónégyzet kódját is.

A *Hydrochara dichroma* morfológiailag nagyon közel áll a hazánkban is gyakori *H. caraboides* fajhoz, attól mindössze néhány, de annál könnyebben vizsgálható jellemzőben különbözik (ld. határozókulcs).

Főképp délkelet-európai mediterrán elterjedésű faj. Magyarországon kívül a Balkánról

(Bulgária, Görögország, Törökország), Kis-Ázsiából (Irán, Izrael, Szíria), a Fekete-tenger vidékéről, Ciprusról, a Kaukázusból és Nyugat-Kinából (Xinjian) ismerjük (HANSEN 1999). Romániából és Szlovákiából eddig ismeretlen volt, a faj a román és a szlovák faunára új.

Életmódjáról szinte semmit sem tudunk. Hazai előfordulási adatai alapján (1. ábra) úgy tűnik főképp a könnyen felmelegedő vizeket, melegebb hegyoldalakat kedveli. Magyarországon a legtöbb adat szikes jellegű vizekből származik. Valószínűsíthető, hogy ez nem a kémiai paraméterekkel, hanem a sós víz nagyobb hőkapacitásával van kapcsolatban (fakultatív halofília), ugyanis a fajnak az elterjedési terület nagy részén (a mediterrán területeken) hasonlóak igényei vannak, mint a génusz többi fajának: kedveli a növényzetben és törmelékben gazdag állóvizet, nádasokat, gyékényeseket, hinarasokat.

Határozókulcs a Magyarországon előforduló *Hydrochara*-fajok azonosítására

1. Az előmell hosszanti középéle hátra hosszan, tüskeszerűen kihúzott. Középső és hátulsó lábak egyszínű feketék vagy barnák, az éretlen példányoknál esetleg az egész hasoldallal együtt egyszínű sárgásbarnák (*H. caraboides* fajcsoport).....**2.**
 - Az előmell hosszanti középéle hátul nem tüskeszerűen kihúzott, csúcsa tompán lekerekített. Valamennyi láb sárga, csak a combok töve, lábszárainak belső szegélye, középső és hátsó lábfeje sötétbarna vagy fekete. A nem teljesen kiszíneződött példányokon sem egyszínű sárga. A test hossza 11,0–16,5 mm. (*H. flavipes* fajcsoport).....
.....*Hydrochara flavipes* (Steven, 1808)
2. Az állkapcsi tapogató végíze a csúcson nem feketés. Az ivarszerv karcsú, megnyúlt, a paramerek hosszúak, csúcsuk csak gyengén és egyenletesen hajlik és keskenyedik, a külső peremük csúcsi része csak enyhén homorú. Az élő egyedek hátoldala gyakran zöldesen csillogó, fényes. A test hossza átlagosan nagyobb, 13,0–18,5 mm.
.....*Hydrochara caraboides* (Linnaeus, 1758) (XX p.)
 - Az állkapcsi tapogató végízének csúcsa mindig fekete. Az ivarszerv rövidebb, zömökebb, a paramerek csúcsa hirtelen, erősebben keskenyedik és hajlik, a külső peremük csúcsa erősen homorú. A test hátoldala az élő egyedeken is matt, nem csillogó. A test hossza átlagosan kisebb, 12,0–17,5 mm.....
.....*Hydrochara dichroma* (Fairmaire, 1892) (XX p.)

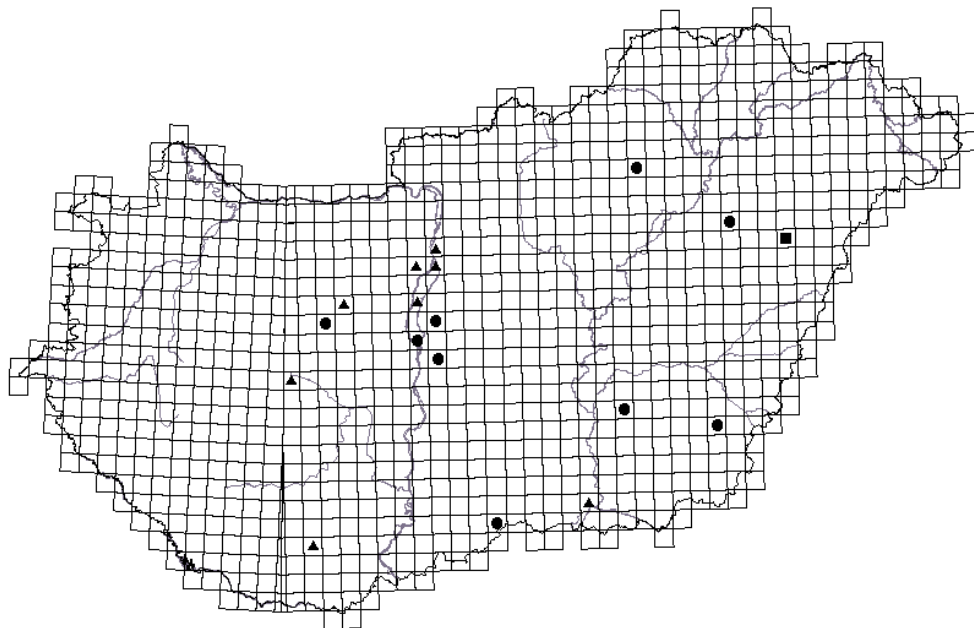
Előfordulási adatok

Irodalmi adatok: Budapest, leg. Mihók, 1 pld. (SMETANA 1980) – Debrecen, ET 46, 1965.04.05., leg. Ötvös, 1 pld. – Hortobágy, ET 17, 1962.06.15., leg. Ötvös, 1 pld., 1965.04.16., leg. Ötvös, 1 pld., 1966.04.07., leg. Ötvös, 4 pld., 1968.04.16., leg. Ötvös, 1 pld. (CSABAI et al. 2001, Déri Múzeum Gyűjteménye) – Szentés, Cserebökény, Veres-Zoltánpusztai-csatorna, DS 57, 2001.04.22., leg. Csabai és Móra, 1 pld. (CSABAI & MÓRA 2002).

Az MTM gyűjteményéből előkerült, Magyarországról származó új adatok: Albertfalva, CT 55, leg. H. Diener, 1pld. – Békéscsaba, ES 06, 1953.07.12., 1 pld. – Budapest, CT 56, leg. Kuthy, 1 pld. – Budapest, Pest, CT 56, 1872, leg. J. Fridvaldszky, 1 pld. – Debrecen, ET 46, 1934.04. leg. J. Fodor, 1 pld. – Debrecen, leg. Kanabé, 3 pld. – Dömsöd, CT 46,

1953.06.15., szikes legelő, szikes tócsából vízihálózza, leg. Kovács I.-né, 5 pld. – Dömsöd, CT 46, 1953.07.15., dömsödi szikes legelő, szikes tócsából hálózza, leg. Kaszab, Hámoriné és Kovácsné, 18 pld. – Dömsöd, Apajpuszta, CT 52, 1923, leg. Bokor, 1 pld – Dömsöd, Apajpuszta, CT 52, 1952.04.29., szikes legelő, csapkodva, leg. Kaszab Z., 3 pld – Dömsöd, Apajpuszta, CT 52, 1953.03.31., szikes legelő, egyelve, leg. Székessy, 1 pld. – Dömsöd, Apajpuszta, CT 52, 1953.05.20., szikes tócsából hálózza, leg. Kaszab Z., 3 pld. – Dömsöd, Apajpuszta, CT 52, leg. Csiki, 1 pld. – Érd, CT 45, leg. H. Diener, 1 pld. – Fehértó, 04.22., leg. Horváth G. 1pld. – Kunszentmiklós, CT 50, kanális partja, 1952.07.03., leg. Móger M. 1 pld. – Pécs, BS 80, 1909, 1 pld. – Sárszentmihály, BT 92, 1923, leg. Horváth, 1 pld. – Siófok, BS 79, leg. Lichtneckert, 1 pld. – Szeged, DS 32, leg. Victor Stiller, 1 pld. – Székesfehérvár, CT 03, leg. Lichtneckert, 1pld. – Szigetcsép, CT 43, leg. Méhely, 1 pld. – Tard, DU 60, 1958.05.02., leg. Tóth S., 1 pld. – Tard, Bála-völgy, erdő, DU 60, 1960.05.18., leg. Tóth S., 4 pld. – Tard, Bála-völgy, rét, DU 60, 1960.05.18., leg. Tóth S., 3 pld. – Tard, Tardi-patak, DU 60, 1958.07.04., leg. Tóth S., 1 pld. – Tard, Tardi-patak, DU 60, 1960.03.15., leg. Tóth S., 1 pld. – Tompa, DS 81, 1963.06.05., leg. Erdős, 1 pld.

Az MTM gyűjteményéből előkerült, határainkon kívülről származó új adatok:
 Abaszentiván, Patkánysziget, 1923.06.14., leg. Csiki, 1 pld. – Ferenczfalva, leg. Kanabé D., 1pld. – Nagysalló, 1914, leg. Dudich, 1pld. – Slovakia, leg. Langhoffer, 1 pld.

1. ábra. *Hydrochara dichroma* (FAIRMAIRE, 1892) hazai lelőhelyei. – ▲: 1950 előtti adat, ●: 1950 utáni adat, ■: 1950 előtti és 1950 utáni adat is.

Irodalom

- CSABAI, Z. 2000b: A vízibogarak magyarországi fajainak jegyzéke (Coleoptera: Haliplidae, Dytiscidae, Noteridae, Gyrinidae, Spercheidae, Hydrochidae, Helophoridae, Hydrophilidae, Hydraenidae). – *Hidr. Közl.* 80: 354–356.
- CSABAI, Z., GIDÓ, Zs. és SZÉL Gy. 2001a: A Déri Múzeum vízibogár-gyűjteménye (Coleoptera: Haliplidae, Dytiscidae, Noteridae, Gyrinidae, Spercheidae, Hydrochidae, Helophoridae, Hydrophilidae). – *A Déri Múzeum 2000-2001. évi évkönyve*: 7–16.
- CSABAI, Z. és MÓRA, A. 2002: Adatok a Dél-Alföld vízibogár-faunájához (Coleoptera: Haliplidae, Dytiscidae, Noteridae, Gyrinidae, Spercheidae, Hydrochidae, Hydrophilidae, Elmidae) – (kézirat)
- CSABAI, Z. és SZÉL, Gy. 1999: Checklist of Spercheidae, Hydrochidae, Helophoridae, Hydrophilidae and Hydraenidae of Hungary (Coleoptera). – *Folia ent. hung.* 60: 213–230.
- HANSEN, M. 1999: Hydrophiloidea (Coleoptera). – *World Catalogue of Insects*, Vol. 2., Apollo Books, Stenstrup, 416 pp.
- HEBAUER, F. és KLAUSNITZER, B. 1998: Insecta: Coleoptera: Hydrophiloidea (exkl. Helophorus). – In: SCHWOERBEL, J. és ZWICK, P. (szerk.): *Süßwasserfauna von Mitteleuropa* 20/ 7, 8, 9, 10-1. Gustav Fischer Verlag, Stuttgart, Jena, Lübeck, Ulm, 134 pp.
- SMETANA, A. 1980: Revision of the genus *Hydrochara* BERTH. (Coleoptera, Hydrophilidae). – *Mem. ent. Soc. Canada* 111: 1–100.

CSABAI Zoltán
DE TTK Ökológiai és
Hidrobiológiai Tanszék
DEBRECEN, 4010 Pf. 71.
E-mail: csabai@tigris.klte.hu